

Fenomenologinen metodi hoitotieteellisessä tutkimuksessa - kriittisten kohtien tunnistaminen tutkimusprosessissa

ANNE VUORI

TtT, Hoitotyön opettaja

PÄIVI ÅSTEDT-KURKI

THT, Professori (emerita)

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Hoitotiede

TIIVISTELMÄ

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata lyhyesti fenomenologisen tutkimusmetodin käyttöä hoitotieteellisessä tutkimuksessa ja tarkastella menetelmän kriittisiä kohtia tutkimusprosessin eri vaiheissa.

Fenomenologisessa tutkimuksessa on kysymys fenomenologiseen filosofiaan perustuvasta ihmisen subjektiivisen kokemuksen tutkimisesta. On tärkeää ymmärtää, millaista tietoa fenomenologisella metodilla voidaan saavuttaa, jotta osataan valita tutkimuskysymykseen parhaiten vastauksen tuottava tutkimusmetodi. Fenomenologinen lähestymistapa tarjoaa tutkijoille mahdollisuuden tuottaa muun muassa näyttöön perustuvassa hoitotyössä hyödynnettävää tietoa sellaisesta näkökulmasta, mistä tiedon saaminen muilla menetelmillä on vaikeaa.

Fenomenologiassa on erilaisia suuntauksia, jotka perustuvat erilaiseen tieteenfilosofiseen ajatteluun. Fenomenologiseen menetelmään päätyminen edellyttää erilaisiin fenomenologisiin koulukuntiin ja niiden taustalla oleviin filosofioihin tutustumista ja omien tutkimuksellisten lähtökohtien tunnistamista. Tutkijan omat ennakkokäsitykset tutkimuksen kohteesta saattavat tulla esteeksi toisen ihmisen kokemuksen esille saamisessa.

Artikkelissa pohditaan fenomenologisen tutkimusprosessin kriittisiä kohtia: fenomenologiseen tutkimusmetodin valintaa, tiedon keruuta, tiedon analysointia ja tulosten esittämistä.

ABSTRACT

Phenomenological method in nursing science – how to recognize critical points in the research process

Anne Vuori, PhD, Nurse teacher

Päivi Åstedt-Kurki, PhD, Professor (emerita)

The purpose of this article is to shortly describe the use of phenomenological research method in nursing science and to look at critical points in the method on different phases of the research process. In phenomenological research based on phenomenological philosophy it is a question of studying human subjective experiences. It is important to understand what kind of information can be obtained with the phenomenological method to be able to choose the research method which best gives answers to the research question. The phenomenological approach offers researchers an opportunity to produce information that can be utilized eg. in evidence-based nursing from a perspective that is difficult to obtain by other methods.

There are different trends in phenomenology based on different philosophical thinking in science. Getting to the phenomenological method requires getting to know the different phenomenological schools and the philosophies behind methods and identifying one's own research starting points. The researcher's own preconceptions about the subject of the research may become an obstacle to bringing out another person's experience.

The article discusses the critical points of the phenomenological research process; the choice of the phenomenological research method, data collection and data analysis, and reporting of results.

Saapunut ???.??.????

Hyväksytty julkaistavaksi ???.??.????

Hoitotieteellisessä tutkimuksessa tarvitaan monenlaisia tutkimusmenetelmiä ja fenomenologinen tutkimus, sen soveltaminen ja kehittäminen voivat olla yksi mahdollisuus tuottaa lisää monimuotoista tutkimustietoa ihmisen terveyden ja hyvän voinnin tukemiseen.

Avainsanat: Hoitotieteellinen tutkimus, fenomenologinen metodi, ihmisen kokemuksen tutkiminen

A wide range of research methods are needed in nursing research, and phenomenological research, its application and development can be one way to further produce diverse information to support human health and well-being.

Key words: Research in nursing science, phenomenological method, research on human experiences

Mitä tutkimusaiheesta jo tiedetään?

- Fenomenologinen tutkimus on yksi vaativista laadullisen tutkimuksen menetelmistä.
- Fenomenologisella tutkimuksella saadaan esille kokemustietoa.
- Hoitotieteellistä fenomenologista tietoa on tuotettu kansainvälisesti, mutta suomalaisessa hoitotieteessä fenomenologiaa on käytetty metodina vain jonkin verran väitöskirjatutkimuksissa.

Mitä uutta tietoa artikkeli tuo?

- Artikkelissa nostetaan esiin fenomenologisessa tutkimuksessa huomioonotettavia kysymyksiä ja metodin kriittisiä kohtia.
- Artikkelin avulla herätetään keskustelua fenomenologisen tutkimuksen käyttämisestä hoitotieteessä.
- Fenomenologinen tutkimus voi tuottaa uutta näyttöön perustuvaa tietoa ja uusia mahdollisuuksia esimerkiksi hoitotyön asiakkaiden näkökulman ymmärtämiseen.

Mikä merkitys tutkimuksella on hoitotyölle, hoitotyön koulutukselle ja johtamiselle?

- Fenomenologinen tutkimus auttaa ymmärtämään tiedonantajien kokemuksia heidän omasta näkökulmastaan.
- Fenomenologisten tutkimusten tulokset vahvistavat asiakkaiden kokemusten ymmärtämistä hoitotyön arjessa.
- Fenomenologista tutkimusta kannattaa hyödyntää hoitotyön koulutuksessa, koska ennakoitujen tunnistaminen ja niistä irtautuminen ovat tärkeitä taitoja fenomenologisen tutkimuksen tapaan myös hoitotyössä.
- Fenomenologisen tutkimusmenetelmän kehittäminen avaa mahdollisuuksia uudenlaisen tutkimustiedon tuottamiseen ja soveltamiseen.

Johdanto

Kokemus on monitieteinen tutkimuskohde. Sitä voidaan tarkastella ja tutkia useista eri näkökulmista. Perinteisiä kohteita on löytynyt taiteen, kirjallisuuden, filosofian, psykologian ja teologian aloilta. Niiden rinnalle ovat tulleet muun muassa psykoanalyysi, hoitotiede, yhteiskuntatutkimus ja taloustiede. (Hyypä ym. 2015.)

Hoitotieteessä on käytetty paljon laadullisia tutkimusmenetelmiä, kuten sisällönanalyysiä, etnografiaa, fenomenografiaa, grounded theory -metodia, ja laadullisista mene-

telmistä on myös Suomessa julkaistu useita oppikirjoja, joihin on koottu suomenkielistä tietoa menetelmien kehittäjiltä (esim. Kylmä & Juvakka 2012, Tuomi & Sarajärvi 2018, Kyngäs ym. 2020). Fenomenologisen tutkimuksen keinoin on mahdollista tavoittaa toisen ihmisen kokemus tämän omasta näkökulmasta ja tuottaa sitä koskevaa teoreettista tietoa.

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata lyhyesti, mistä hoitotieteellisessä fenomenologisessa tutkimuksessa on kysymys ja tarkastella menetelmän kriittisiä kohtia tutkimusprosessin eri vaiheissa. Pyrkimyksenä on

selkiyttää fenomenologista metodia koskevaa ymmärrystä suomalaisessa hoitotieteessä ja herättää keskustelua sen käytöstä ja kehittamisestä hoitotieteen alalla. Olemme rajanneet tässä artikkelissa käyttämämme esimerkit vain uusimpiin, suomenkielisiin hoitotieteellisiin fenomenologisiin tutkimuksiin.

Mitä tarkoitetaan fenomenologisella tutkimuksella

Fenomenologisessa tutkimuksessa on kysymys fenomenologiseen filosofiaan perustuvasta ihmisen subjektiivisen kokemuksen tutkimisesta lähtien kunkin yksilöllisestä elämäntilanteesta (Polit & Beck 2012). Ilmiöitä kuvataan tutkimalla niitä nimenomaan ilmiön kokoneen näkökulmasta (Neubauer ym. 2019). Tällöin voidaan saada uudenlaisia tietoja esimerkiksi arkielämän tapahtumista tai ihmisen voinnista ja hoitamisesta. Fenomenologisen metodin avulla tuotettu tieto ei ohjaa suoraan esimerkiksi hoitokäytäntöjä, mutta se auttaa ymmärtämään ihmisen kokemusta ja mahdollisesti muuttaa toimintaa seuraavassa vastaavanlaisessa ammatillisessa kohtaamisessa paljastamalla hoitoyhteisöön kuuluvien ihmisten kokemusten merkityksiä, jotka vaikuttavat toimintatapoihin. Tutkimalla kokemusta yksilön subjektiivisesta kokemuksesta lähtien voi syntyä uusia merkityksiä ja jopa uudelleen orientoitumista kokemuksen ymmärtämiseen. (Wilson 2015, Neubauer ym. 2019.)

On tärkeää ymmärtää, *millaista tietoa fenomenologisella metodilla on mahdollista saavuttaa*. Wilsonin (2015) mukaan fenomenologinen tutkimus eroaa muista laadullisista tutkimusmenetelmistä siinä, että fenomenologiassa keskitytään henkilön kokemukseen tai hänen havaintojensa kohteeseen ennemmin kuin vaikkapa elämänkertatietoon, sosiaalisiin normeihin tai asenteisiin. Tavoitteena on pyrkiä ilmiön kokonaisuuden ymmärtämiseen osia irrottamatta, eletyn kokemuksen tutkimiseen ennemmin

kuin sen käsitteellistämiseen (Rodriguez & Smith 2018). Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkitaan siis kokemusta sellaisena kuin se eletään eikä siten, että siitä muodostettaisiin käsitteellisiä luokkia tai kategorioita (van Manen 2017). Fenomenologisessa tutkimuksessa ei myöskään pyritä teorian kehittämiseen (Flood 2010).

Fenomenologiassa on useita suuntauksia, jotka perustuvat erilaiseen tieteenfilosofiseen ajatteluun. Fenomenologiseen menetelmään päätyminen edellyttää erilaisiin fenomenologisiin koulukuntiin ja niiden taustalla oleviin filosofioihin tutustumista ja omien tutkimuksellisten lähtökohtien tunnistamista. Tutkimuskysymyksen tulee luonnollisesti olla sellainen, että se edellyttää fenomenologisen metodin valintaa. Huolimatta fenomenologian sisällä olevista tutkimussuuntauksista niissä kuitenkin usein määritellään tutkimuskohde samalla tavalla, ilmiöiden tutkimisena sellaisina kuin ne ilmenevät kokemuksesta, tavassa havaita ja ymmärtää ilmiöitä ja niiden merkityksiä ihmisen subjektiivisessa kokemuksesta (Neubauer ym. 2019). Fenomenologisessa tutkimuksessa on kuvaileva ja ymmärtävä lähestymistapa. Keskeiset erot kuvailuvan eli deskriptiivisen ja ymmärtävän eli hermeneuttisen (tulkitsevan) tutkimusmetodin väliltä ovat siinä, miten tutkija ajattelee saavansa tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja mikä on hänen tavoitteensa (Fochtman 2008, McConnell-Henry 2009 ym.). Tutkimusmetodien eroa pohdittaessa viitataan usein juuri Husserlin (Husserl & Cairns 1960) ja Heideggerin (1962) näkemysten eroon. Husserlilaiseen ajatteluun pohjaava tutkija välttää tulkintaa ja pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään tutkittavan ilmiön olennaisimman merkityksen siihen liittyvien henkilöiden kokemusten kautta (Kleiman 2004, Fochtman 2008, Neubauer ym. 2019). Heideggerin ajatuksiin nojaava tutkija käyttää omaa aikaisempaa esiymmärrystään tietoisesti tulkitakseen ja paljastaakseen ilmiöön liittyviä kätkettyjä merkityksiä, ja hänelle ilmiön konteksti on erottamaton osa ilmiötä (Kleiman 2004, Fochtman 2008).

Edellä kuvatuissa näkemyseroissa ilmenee tietoteoreettinen ero eri fenomenologisten suuntausten välillä. Hermeneuttinen fenomenologia ohjaa tutkimaan yksilöiden tarinoita, jotta ymmärrettäisiin mitä nämä ihmiset kokevat jokapäiväisessä elämässään ottaen huomioon heidän yksilöllisen kontekstinsa ja eletyn elämänsä. Kuvailevassa fenomenologiassa halutaan taas eroon tulkinnasta ja pyritään kuvaamaan koetun kokemuksen ydin ilman aikaisemman tiedon tai kokemuksen vaikutusta. Molemmat suuntaukset edellyttävät tutkijalta syvällistä paneutumista omaan ajatteluunsa ja omien ennakkokäsitysten aukikirjoittamista. (Neubauer ym. 2019.) Deskriptiivistä ja hermeneuttista fenomenologiaa, niin filosofiana kuin siihen tukeutuvana tutkimusmetodinakin, on kehitetty Husserlin ja Heideggerin ajatuksiin pohjautuen useaan eri suuntaan ja usein myös yhdistelty (mm. Rapport & Wainwright 2006, Dowling 2007, Willis ym. 2016).

Miksi fenomenologista tutkimusta

Ihmisten monimutkaisia ja ainutlaatuisia psykososiaalisia ilmiöitä, kuten kokemuksia, ei voida tutkia pelkästään luonnontieteellisesti menettämättä ymmärrystä siitä, miten ilmiöt sijoittuvat ihmisten elämään ja rakentuvat ihmisen asioille antamista merkityksistä (Giorgi ym. 2017, Tökkäri 2018). Hoitotieteen keskeisenä mielenkiinnon ja tutkimuksen kohteena ovat eri-ikäiset ihmiset erilaisissa elämäntilanteissa ja heidän terveytensä, terveyden edistäminen tai sairauksien hoitaminen useanlaisissa ympäristöissä. Hoitamista tarkastellaan hoitotieteen alalla laajasti sekä ammatillisen toiminnan että potilaan itsensä ja hänen läheistensä hoitamisen näkökulmista. (Eriksson ym. 2016.) Hoitamisessa on kysymys potilaan, asiakkaan ja ylipäätään toisen ihmisen oman näkökulman (esimerkiksi voiminnan, paraneemispyrkimyksen taikka arkielämässä selviämisen) ymmärtämisestä sekä hänen ja hänen

perheensä kuuntelemisesta, ongelmien yhdessä ratkaisemisesta ja auttamisesta.

Jos ajatellaan hoitotyötä hoitotieteellisen tutkimuksen mielenkiinnon kohteena, fenomenologinen menetelmä soveltuu tutkimukseen hyvin, koska sen lähtökohtaolettamukset ovat pitkälti yhteneviä hoitotyön ihmiskäsityksen ja arvojen kanssa. Ennako-olettusten tunnistaminen ja niistä irtautuminen ovat tärkeitä taitoja fenomenologisen tutkimuksen tapaan myös hoitotyössä. (Hamil ja Sinclair 2010.) Fenomenologinen lähestymistapa tarjoaa tutkijoille mahdollisuuden tuottaa näyttöön perustuvassa hoitotyössä hyödynnettävää tietoa erityisesti sellaisesta näkökulmasta, mistä tiedon saaminen muilla esimerkiksi kokeellisilla menetelmillä ei ole mahdollista (Norlyk & Harder 2010, Salmon 2012, Matua 2015). Hoitotyössä ihmisten erilaisten kokemusten ja niiden muokkaamisen merkitysten ymmärtäminen on tärkeää, jotta asiakkaan ja hoitotyöntekijän kokemusmaailmat kohtaavat ja yhteinen ymmärrys asiakkaan tilanteesta löytyy (Adams & van Manen 2017). Fenomenologia tarjoaa hoitotyön tutkijoille uskottavan lähestymistavan, jonka kautta hoitotyön kannalta oleellisia, muilla menetelmillä vaikeasti saavutettavia ilmiöitä voidaan tutkia, analysoida ja dokumentoida tieteellisesti (Norlyk ja Harder 2010, Matua 2015).

Kokemusten merkityksiä paljastamalla hoitotieteellisessä fenomenologisessa tutkimuksessa voidaan löytää selityksiä, ymmärtää ja muuttaa toimintaa eri tilanteissa sekä ymmärtää ihmisten toimintaa sosiaalisessa todellisuudessa (Maggs-Rapport 2001, Kalaldehym. 2018). Fenomenologisessa tutkimuksessa on mahdollista löytää myös merkitysrakenteita, ei pelkästään yksittäiseen kokemukseen sisältyviä yksittäisiä merkityksiä. Esimerkiksi Kalaldehym. (2018) mukaan fenomenologisen tutkimuksen tärkein tavoite ei ole pelkästään kuvata ja ymmärtää kunkin yksilön kärsimystä erilaisissa elämäntilanteissa vaan tavoitteena on myös löytää inhimillisten ilmiöiden, kuten syöpään sairastumisen tai

lapsuudessa koetun hyväksikäytön, olennaiset yhteiset merkitysrakenteet. Heidän mukaansa esimerkiksi kärsimyksen ilmiöstä ei ole mahdollista saada kokemustietoa perinteisen objektiivisen lähestymistavan kautta vaan tarvitaan kärsimykseen liittyvien merkitysten ymmärtämistä ja merkitysrakenteiden tuottamista. (Kalaldehy ym. 2017.)

Riippuu tutkimuksen intressistä eli sen tavoitteesta ja tutkimuskysymyksestä, rakennetaanko yleisiä merkitysrakenteita vai ei. Jos halutaan tutkia yksilöllisten kokemusten erilaisuutta, kuvataan yksilöiden ainulaatuisia merkitysrakenteita, mutta jos halutaan tietää, onko tiedonantajien kokemuksilla erilaisuuksien lisäksi jotain yhteistä, etsitään samankaltaisuuksia heidän kokemuksellisista merkitysrakenteistaan (Laine 2018). Esimerkiksi Vuori (2012) kuvasi tutkimustuloksissaan ”Vähävaraisten lapsiperheiden hyvä vointi” tiedonantajina toimineiden lapsiperheiden yhdistäviä merkitysrakenteita. Mutta esimerkiksi Kiviniemen (2008) tutkimuksessa ”Psykiatrisessa hoidossa olleen nuoren aikuisen kokemuksia elämästään ja elämään eteenpäin vievistä asioista” tuotettiin psykiatrisessa hoidossa olleiden nuortenaikuisien yksilökohtaisia merkitysverkostoja ja tehtiin niiden pohjalta yhteenveto tutkimukseen osallistujien elämästä ja elämään eteenpäin vievistä asioista.

Fenomenologisen tutkimuksen käyttö suomalaisessa hoitotieteessä

Suomalaisissa hoitotieteellisissä tutkimuksissa fenomenologista metodologiaa on sovellettu melko vähän ja lähinnä väitöskirjatutkimuksissa. Suomenkielisiä, fenomenologista metodologiaa käyttäneitä väitöskirjatutkimuksia on maassamme 2000-luvulla julkaistu hoitotieteessä parikymmentä. Tähän määrään on laskettu mukaan ne suomenkieliset tutkimukset, joissa on käytetty fenomenologiaa yksinomaisena menetelmänä. Tässä artikkelissa ei

analysoida suomalaisia fenomenologisia tutkimuksia, vaan viimeisimmistä, 2010-luvulla ilmestyneistä väitöskirjatutkimuksista mainitaan seuraavassa ne, joista on löytynyt tätä artikkelia varten selkeitä esimerkkejä fenomenologisen metodin kriittisten kohtien ratkaisusta. Näistä esimerkeistä käy ilmi myös se, että fenomenologisen metodin sovellus on tutkimuskohtainen.

Jouhkin (2017) tutkimuksessa tutkimustehtävänä oli kuvata äidin ja isän kokemukseen sisältyvät merkitykset lapsen syntymisestä kotona, kuvata lapsen tai nuoren kokemukseen sisältyvät merkitykset sisaruksen syntymisestä kotona ja tuottaa merkitysrakenne liittyen perheen kokemukseen lapsen kotona syntymisestä. Haastatteluaineisto on analysoitu Colaizzin menetelmän sovelluksella ja lasten piirustukset lastenpsykologin asiantuntemuksella. Peltomäki (2014) kuvasi tutkimuksessaan, miten ikäihmisen perheen hyvän voinnin kokemus tulee esiin perheen arjessa ja millaisia merkityksiä sisältyy kotona asuvan ikäihmisen ja hänen lapsensa kokemuksiin omasta hyvästä voinnistaan. Lopputuloksena syntyi perheenjäsenten kokemuksiin perustuva, kotona asuvan ikäihmisen perheen hyvää vointia kuvaava merkitysrakenne. Aineiston analyysissä sovellettiin Ricoeurin sarjana analyttisiä askelia kuvaamaan fenomenologis-hermeneuttista analyysimenetelmää. Heinosen (2013) tutkimuksessa tutkimustehtävänä oli kuvata ja ymmärtää monikkoperheen elämismaailmaa, vanhemmuutta ja tuen tarvetta vanhempien, terveydenhoitajien ja perhehoitotyöntekijöiden näkökulmasta. Analyysimetodina sovellettiin fenomenologiseen filosofiaan pohjautuvaa van Manenin analyysimenetelmää ja siihen liittyviä ontologisia, epistemologisia ja metodologisia valintoja. Nikkola (2013) selvitti tutkimuksessaan, millaisena iäkäs potilas kokee polven nivelrikon sairastamisen, millaisena läheinen kokee polven nivelrikkoa sairastavan iäkkään potilaan kanssa elämisen, millaisia ovat iäkkään potilaan ja hänen läheisensä yhteiset kokemukset polvinivelrikon

merkityksestä heidän elämässään ja millainen on polven nivelrikkoo sairastavan iäkkään potilaan ja hänen läheisensä kokemusten merkitysrakenne. Analyysimetodi oli tutkijan oma sovellus Colaizzin menetelmästä. Vuoren (2012) tutkimuksessa tehtävänä oli kuvata vähävaraisten lapsiperheiden äitien, isien ja perheenjäsenten yhteisiä kokemuksia hyvästä voinnista ja siihen liittyvistä teki-joista. Analyysimenetelmänä oli tutkijan sovellus Cohenin, Kahnin ja Steevesin kuvaamasta hoitotieteessä käytetystä metodista ja Giorgin kuvaamasta sekä Perttulan ja Lehtomaan edelleen kehittämästä fenomenologisesta psykologian tutkimusmetodista.

Tutkimukset ovat kohdistuneet yksilön ja perheen kokemuksiin ilmiöihin. Fenomenologisen tutkimuksen käyttö kussakin tutkimuksessa on sidoksissa sekä tutkimusaiheeseen, tutkimuksen tavoitteeseen että tekijän perustelemaan tutkimuksen etenemistapaan.

Fenomenologisen tutkimusprosessin kriittisiä kohtia

Fenomenologiseen tutkimusmetodiin päätyminen

Ihmisen kokemuksen tutkimisessa fenomenologista metodia käyttävän tutkijan on otettava huomioon, ettei etsitä vain yhtä totuutta ilmiöstä. Lähtökohtana on kunkin tutkimukseen osallistujan kokemus ja että myös tutkija on tietoa kerätessään ja analysoidessaan osa tiedonantajien maailmaa. Fenomenologisen tutkimuksen tulokset eivät ole empiirisen tutkimuksen tapaan yleistettävissä vaan jokainen yksilöllinen kokemus on merkityksellinen. (van Manen 2017.) Fenomenologinen tutkimus tuottaa tietoa, joka auttaa ymmärtämään koettua arkea ja tämä ymmärrys taas voi muuttaa ihmisen käyttäytymistä (van Manen & Adams 2010). Tutkimuksessa kuvataan ymmärrystä tiedonantajien yksilöllisiä merkityksiä paljastamalla ja etsimällä

merkitysrakenteiden eroja ja yhtäläisyyksiä, jotta ymmärrys ilmiöstä syvenisi (Laine 2018).

Kokemuksemme tutkielmaohjauksesta on osoittanut, että opiskelijoiden on toisinaan vaikea erottaa fenomenologista metodia sitä lähellä olevista muista laadullisista metodeista. Kuitenkin fenomenologinen tieto poikkeaa tiedosta, jota rakennetaan muiden kuvailuvien laadullisten menetelmien kuten sisällönanalyysin tai fenomenografian avulla (Willis ym. 2016). Fenomenografian avulla voidaan tutkia ihmisten erilaisia käsityksiä ympäröivän todellisuuden ilmiöistä eikä kokemusta kuten fenomenologisessa tutkimuksessa (Marton 1981). Kun tarkastellaan fenomenologista tutkimusta ja sisällönanalyysiä, voidaan todeta, että sisällönanalyysiäkin toteutetaan useasta eri lähtökohdasta. Deduktiivinen sisällönanalyysi edustaa aiemmasta tiedosta lähtevää kuvailutapaa. Samalla on mahdollista myös ilmiöiden kvantifointi. (Hsieh & Shannon 2005.) Laadullista sisällönanalyysiä käytetään kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä, jolloin tavoitteena on muodostaa ilmiötä kuvaavia kategorioita, käsitteitä, käsitejärjestelmä, käsitekartta tai malli. Käsitejärjestelmällä, -kartalla ja mallilla tarkoitetaan tutkittavaa ilmiötä kuvailevaa kokonaisuutta, jossa esitetään käsitteet, niiden hierarkia ja mahdolliset suhteet toisiinsa. (Elo ym. 2014, Kyngäs ym. 2020.)

Joskus tutkimuksessa voi olla sekä sisällönanalyysin että fenomenologian piirteitä, koska myös fenomenologisessa tutkimuksessa on erilaisia suuntauksia ja lähestymistapoja. Sekaannusta voi aiheuttaa se, ettei aina tehdä eroa siinä, onko kyseessä filosofia vai metodi. Taustalla voi olla eri suuntausten erilaiset paradigmat sekä lukemattomat erilaiset sovellukset fenomenologisesta metodista (Dowling 2007, Zahavi & Martiny 2019). Fenomenologisen tutkijan on hyvä tunnistaa filosofisen fenomenologian ja tutkimusmetodin erot (Giorgi 2000) ja tutustua erilaisiin suuntauksiin ja ymmärtää niiden filosofisista taustoista johtuvia eroja tutkimusmetodeissa. On tärkeää tehdä tietoinen valinta tulkin-

nallisen ja kuvailevan fenomenologian välillä tai pyrkimys niiden yhdistämiseen (mm. Fochtman 2008, Norlyk & Harder 2010, Paley 2014, Zahavi & Martiny 2019.) Vaikka erilaisen lähestymistapojen yhdistämiseen liittyy riskejä tutkimuksen selkeydelle, sen on nähty myös tuovan uusia mahdollisuuksia kehittää fenomenologista metodologiaa (Rapport & Wainwright 2006, Dowling 2007, Flood 2010, Zahavi & Martiny 2019). Tutkijan on joka tapauksessa tärkeää määritellä tutkimuksessaan käyttämänsä fenomenologiset käsitteet (Norlyk & Harder 2010).

Tutkijan omat ennakkokäsitykset tutkimuksen kohteesta saattavat tulla esteeksi toisen ihmisen kokemuksen esille saamisessa. Tutkija saattaa heti ymmärtää tai lähteä tulkitsemaan tiedonantajan kertomusta oman ajattelunsa suuntaisesti. Fenomenologisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija tulee etukäteen tietoiseksi, miten itse ymmärtää tutkittavan asian. Tällöin hän pyrkii sulkeistamaan” eli ”laittamaan syrjään” oman asiaa koskevan esiymmärryksensä. On kysytty, miten tämä on mahdollista (Manen van 2014, Wilson 2015), ja ratkaisuihin käytetty esimerkiksi oman ajattelun ja uskomusten kirjoittamista tekstiksi. Samoin tutkija on pohtinut oman koulutuksen ja vaikkapa työkokemuksen vaikutusta prosessissa. Näin tekivät hoitotieteen väitöskirjassaan esimerkiksi Lampi (2005, 62–63) ja Jouhki (2017, 30–31). Tutkijan näkökulman esittäminen auttaa lukijaa ymmärtämään tutkijan ajattelun ja toiminnan etene mistä sekä arvioimaan tutkimustiedon tuottamista (Flinck & Åstedt-Kurki 2009). On myös väitetty, ettei sulkeistaminen ole kokonaan mahdollista vaan että tutkija on aina jollain tavalla ”läsnä” tutkimusprosessissaan (Manen van 2014, Perttula 2014). Filosofisesta taustasta nousevat erot eri metodien välillä fenomenologiassa koskevat usein esiymmärryksen merkitystä: voiko ihminen ulkoistaa esiymmärryksen merkityksen vai vain ottaa sen huomioon, voidaanko esiymmärrys panna sivuun vai edellyttääkö ymmärrys esiymmärrystä (Gadamer 2005, Van Manen 2014).

Husserlilaisessa ajattelussa aikaisempien ennakkoojastusten, esiymmärryksen poissulkemisesta käytetään ilmaisua sulkeistaminen (bracketing) ja siinä tavoitteellaan ikään kuin ulkopuolisen näkökulman (outsider’s view) saavuttamista, omien ajatusten ja kokemusten poissulkemista. Heideggerilainen ajattelu puolestaan korostaa sitä, että tutkija on aina osa sosiaalista maailmaansa eikä voi ulkoistaa siitä itseään (insider’s view), mutta hän voi tunnistaa omat ennakkoojastuksensa ja ottaa ne huomioon tutkimusprosessissa. (Hamil & Sinclair 2010.) Sulkeistamisen voidaan ajatella olevan taito, joka opitaan harjoittelemalla. Tutkija tarvitsee kriteereitä esiymmärryksensä ja aikaisemman kokemuksensa poissulkemiseksi ja ulkopuolisen näkökulman saavuttamiseksi. Tutkijan tulee olla itsekriittinen, refleктоiva, tietoinen arvoistaan, utelias, tarkka, oivaltava, halukas olemaan väärässä, avoin vaihtoehtoihin tulkintoihin, järjestelmällinen, rehellinen ja vastuullinen (Hamil & Sinclair 2010). Näitä ominaisuuksia toki tarvitaan kaikessa tutkimuksessa.

Fenomenologinen reduktion avulla pyritään tutkittavan ilmiötä mahdollisimman tarkkaan kuvaamiseen ilman etukäteisoletuksia ja niiden perimmäisen ”olemuksen” paljastamiseen (Giorgi 2000, Flinck & Åstedt-Kurki 2009). Perttula (2006) jakaa reduktion kahteen vaiheeseen; sulkeistamisen lisäksi tarvitaan mielikuvatasolla tapahtuvaan muuntelua, jolloin tavoitteena on tutkittavan ilmiön tarkka kuvaaminen (Perttula 2006, Lehtomaa 2011). Mielikuvatasolla tapahtuva muuntelu tarkoittaa refleктоivan mielikuvituksen ja intuition avulla tapahtuvaa ilmiön etsimistä (Perttula 2006, Flinck & Åstedt-Kurki 2009). Fenomenologisessa reduktiossa tutkijan esiymmärrys on osa merkityksen paljastamisen prosessia, mikä tulee tiedostaa ja tuoda esiin, jotta tutkimuksen lukija voi arvioida sulkeistamisen onnistumista läpi tutkimusprosessin (Flinck & Åstedt-Kurki 2009). Esimerkiksi Vuoren (2012) tutkimuksessa vähävaraisten perheiden hyvästä voinnista ja sen tukemisesta, sulkeistaminen koski tutki-

jan vähävaraiseen perheeseen liittyviä kokemuksia ja mielikuvia, tutkijan tuntemia terveyden ja hyvän voinnin määritelmiä sekä oletuksia toimeentulotuen varassa elämisestä ja työttömyydestä.

Tausta-ajattelun eksplikoiminen vaatii myös sen hyväksymistä, että oma historia vaikuttaa kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa, siksi ne on tiedostettava ja tehtävä näkyväksi (Flinck & Åstedt-Kurki 2009, van Manen 2014). Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan taustatiedoilla ja aikaisemmalta kokemuksella on merkitystä hänen esiymmärryksensä muodostumisessa. Fenomenologista reduktiota voidaan pitää eräänlaisena tarkkaavaisuutena, jota pitää harjoitella fenomenologisen ymmärryksen saavuttamiseksi. Fenomenologiseen asenteeseen sisältyy tutkijan sitoutuminen ihmettelyyn ja avoimuuteen maailman ilmiöitä kohtaan ja epäilyyn omaa tulkintaa kohtaan samalla kun reflektiivisesti hillitään esiymmärrystä (Heinonen 2015, van Manen 2017).

Tiedonkeruu

Laadullisissa tutkimuksissa tiedonkeruu saattaa näyttää samanlaiselta, mutta tietoteoreettiset lähtökohdat tavoitteen osalta ovat erilaiset (Willis ym. 2016). Fenomenologisessa tutkimuksessa ja esimerkiksi grounded theory -metodin mukaan etenevässä tutkimuksessa tiedonkeruu on pohjimmiltaan samantyyppinen, mutta fenomenologi keskittyy tiedon antajan alkuperäiseen kokemukseen ilmiön paljastamiseksi, kun taas grounded theory -tutkija pyrkii kehittämään teoriaa ja voi käyttää lisänä muita tiedonhankinta tapoja etsiessään syntyviä kategorioita (Wimpenny & Gass 2000).

Tiedonkeruussa on huomioitava, että tutkimukseen saadaan sellaisia henkilöitä, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Siksi esimerkiksi satunnaisotanta ei tule kysymyksen vaan tarvitaan tarkoituksenmukaista, harkinnanvaraista otantaa. Tutkimukseen mukaan tulevien tulee luonnollisesti olla va-

paahoitoisia ja halukkaita ja kykeneviä kertomaan kokemuksistaan sekä refleктоimaan niitä. (esim. Kleiman 2004, Ellis 2016.)

Kun halutaan ymmärtää tutkittavaa ilmiötä syvällisesti ja saada uskottavaa ja luotettavaa tietoa ilmiöstä, on aineiston oltava riittävä. Metodiasiantuntijat (mm. van Manen 2014, Ellis 2016) ehdottavat fenomenologisen tutkimuksen tiedonantajien riittäväksi määräksi erilaisia lukuja yhdestä eteenpäin korostaen kuitenkin, että tiedonantajien määrään vaikuttavat käytännön asiat kuten tiedonantajien saavutettavuus ja saatavan aineiston laatu (Lehtomaa 2011, Ellis 2016). Tiedonkeruun tavoitteena on mahdollisimman rikkaan aineiston kerääminen tutkittavasta ilmiöstä. Siksi tutkijan onkin arvioitava kerätyn aineistonsa laatua ja sisällön rikkautta ennemminkin kuin tiedonantajien määrää. Sisällön rikkautta voi lisätä myös haastatteleamalla tiedonantajaa usean kerran tai käyttämällä useita tiedonkeruumenetelmiä. (Whitehead 2004.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa tiedonkeruumenetelmänä on usein käytetty avointa, keskustelunomaista haastattelua. Suomalaisissa fenomenologisissa hoitotieteellisissä väitöskirjoissa näin on tehty usein (esim. Lampi 2005, Vuori 2012). Fenomenologisessa haastattelussa tarkoituksena on kerätä kertomuksia kokemuksista, ei mielipiteistä tai näkemyksistä. Fenomenologiset kysymykset ovat avoimia ja toistoja tarvitaan, sillä ne vievät keskustelua eteenpäin. (van Manen & Adams 2010.) Tutkijalla on fenomenologisessa tutkimuksessakin kuitenkin olemassa mietittyinä aiheet, joista keskustelu käydään tai joista keskustelu käynnistyy (esim. Åstedt-Kurki 1992, Bevan 2014). Teemoilla ei fenomenologisessa tutkimuksessa tarkoiteta ennalta tarkasti määriteltäviä, aiempaan teoriaan perustuvia haastatteluteemoja kuten varsinaisessa teema-haastattelussa (Lehtomaa 2011). Tutkija pyrkii kuuntelemaan ja kuulemaan mahdollisimman tarkasti sitä, mitä tiedonantaja haluaa sanoa ja samalla rohkaisemaan tätä ker-

tomaan lisää. Keskustelunomaisessa haastattelussa voi olla vaarana, että tutkija alkaa ohjata keskustelua kysymyksillään saadakseen haastattelun etenemään. (Whitehead 2004, Lehtomaa 2011.) Tiedonkeruuvaiheessa on pidettävä erityisesti mielessä tutkimuseettiset kysymykset, jotta kunnioitetaan tutkimuksen tiedonantajan kertomaa. Tämä on tärkeää erityisesti myös silloin, kun on kyseessä arkaluontoinen tutkimusaihe.

On tärkeää, ettei tutkija ryhdy tekemään omia tulkintojaan tai johtopäätöksiään myöskään tehdessään muistiinpanoja tietojaa kerätessään, vaan että hän kuuntelee tarkasti, mitä tiedonantaja kertoo ja että hän on jo ennen tiedonkeruuta pyrkinyt tunnistamaan omat etukäteisoletuksensa (Bevan 2014). Muistiinpanojen tekeminen niin sanottuun tutkijan päiväkirjaan on kuitenkin tärkeää tiedonkeruuvaiheessa, jolloin voidaan saada muistiin lisää tietoa haastattelutilanteesta, myös tutkijalla silloin olevista ajatuksista analyysiä varten. Tämä auttaa tutkijaa myös reflektoimaan omien aikaisempien kokemustensa vaikutusta tiedonkeruutilanteessa. (Flinck & Åstedt-Kurki 2009, Bulbitt & Martin 2010, Bevan 2014.) Tutkijan päiväkirjaa käytetään myös muiden kvalitatiivisten menetelmien yhteydessä. Siihen merkitään tutkimuksen kuluessa tietoja etenemisestä, omien ratkaisujen etsinnästä ja pohdinnoista sekä mahdollisista menetelmällisistä harhapoluista. Tämä on omiaan osaltaan lisäämään tutkimuksen luotettavuutta. (van Manen 2014.)

Tiedon analysoinnin omaleimaisuus fenomenologisessa tutkimuksessa

Fenomenologisessa tutkimuksessa analyysiprosessi etenee aiemman tiedon sulkeistamisen ja ilmiön ymmärtämiseen pyrkivän analyysin avulla. Fenomenologisessa analyysissä ei etsitä malleja eikä yhteisiä yleistettävissä piirteitä ihmiskokemuksesta, vaan pyritään löytämään kokemuksen taustalla olevia merkitysrakenteita yksittäisten

tapausten intensiivisen tutkimuksen avulla. (Thorne 2000, Perttula 2014.)

Fenomenologisessa analyysissä ei ole yhtä valmista strategiaa, joka soveltuisi kaikkien fenomenologista tutkimusta tekevien käytettäväksi. Oivallukset syntyvät kunkin tutkijan ajattelun ja intuition kautta. (van Manen 2017). Kuitenkin tällaisia analyysin etenemiskulkuja on esitetty helpottamaan tutkijan työtä (esimerkiksi Colaizzi 1978, Giorgi 2000) Colaizzin analyysimenetelmää on sovellettu hoitotieteellisissä väitöskirjatutkimuksissa: esimerkiksi Paavilainen (2003) tutkiessaan äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiyshuollosta, Flinck (2006) tutkimuksessaan parisuhdeväkivallasta, Nikkolan (2013) väitöskirjassa polven nivelrikon sairastamisesta ja Jouhkin (2017) tutkimuksessa lapsen syntymisestä kotona. Perttula on johtanut Giorgin menetelmästä myös analyysisovelluksen (Giorgi 2000, Lehtomaa 2011, Perttula 2012).

Laadullisessa tutkimuksessa analyysistrategiat voivat olla lähellä toisiaan, mutta ovat kuitenkin erilaisen tavoitteen takia toisistaan erotettavissa. Tuffour (2017) on esimerkiksi kritisoinut van Manenin kehittämää analyysimenetelmää siitä, ettei analyysin tavoitetta aina ymmärretä tai kuvata riittävän selkeästi. Tutkijan vaativa tehtävä on todentaa ja esitellä käyttämänsä analyysiprosessi niin, että tutkimuksen lukija ymmärtää metodiin kuuluvan analyysin tavoitteen ja kulun sekä tutkijan perustelut valinnoille. Esimerkiksi grounded theory -menetelmässä puhutaan jatkuvasta vertailevasta analyysistä (constant comparative analysis) ja etnografiassa kulttuurin tunnistamisesta, kääntämisestä ja tekstiksi kirjoittamisesta. Narratiivisessa analyysissä taas tuotetaan tarinoita edustamaan tiedonantajien maailmaa. (Thorne 2000.) Sisällönanalyysin avulla aineiston sisältöä tulkitaan subjektiivisesti systemaattisen koodauksen, luokitteluprosessin ja teemojen tunnistamisen kautta. Tutkimus kysymys määrittää mitä analysoidaan ja mitä luodaan. Käsitteitä luodaan abstrahointiprosessin avulla ja tutkimusilmiötä kuvataan teoreettisella tasolla. (Elo ym. 2014.)

Fenomenologisen tutkimuksen analyysisä tarkoitus ei ole häivyttää yksittäisiä yksilöllisiä piirteitä ja saada aikaan yhtä yleistä merkitystä vaan säilyttää monimerkityksellisyys ja asioiden moninaisuus. Analyysi ei saa köyhdyttää tutkimusaineistoa (Laine 2018). Fenomenologisen aineiston analyysi vaatii siksi aikaa ja sitä voi tehdä rinnakkain aineiston keräämisen kanssa. Samalla se vaatii systemaattisuutta, jatkuvaa varmistusta, luovaa ajattelukykyä, epävarmuudessa elämistä, palaamista aineistoon ja omien ennakkoluulojen tarkistusta. Reflektointi ja reflektiivinen kirjoittaminen auttaa analyysisissä pitämään kurissa omaa esiymmärrystä. (Flinck & Åstedt-Kurki 2009, van Manen 2017.)

Fenomenologisen tutkimuksen erilaiset analyysimenetelmät, vaikkakin edustavat erilaisia filosofisia lähtökohtia, muodostavat jatkumon puhtaasta kuvailevasta lähestymistavasta eksplisiittiseen tulkintaan. Analyysimenetelmien välillä on myös paljon päällekkäisyyttä. Ero deskriptiivisen ja hermeneuttisen kannan välillä ei liene suuri, ja myös tulkitsevaa lähestymistapaa kannattavat tutkijat tunnustavat perusteellisen kuvauksen tarpeen. (Davidson 2013.) Tulkinta ei välttämättä ole fenomenologisessa tutkimuksessa tavoite vaan väistämätön seuraus. Tutkija on osa prosessia ja merkityksiä paljastaessaan tulkitsee, mutta tulkinnan on oltava tietoista. (Sandelowski 2010, van Manen 2017, Laine 2018.) Näyttää siltä, että fenomenologisen tutkimusotteen kehitykselle on tärkeää löytää uusia aikaisempia näkökulmia yhdistäviä metodeja, kuitenkin unohtamatta fenomenologian kehityksen filosofista taustaa ja sen vaikutusta fenomenologisen tutkimusperinteen kehitykseen hoitotieteessä (Dowling 2007, Flood 2010, Wilson 2015, Tuffour 2017).

Tulosten esittäminen ja tutkimusraportin kirjoittaminen

Tutkimusraportissa on tärkeää, että tutkimuksen kulku kuvataan mahdollisimman huolellisesti, selkeästi ja tarkasti. Tällöin lu-

kija voi seurata fenomenologisen tutkimuksen toteutumista sekä arvioida sen luotettavuutta ja onnistumista.

Myös tulosten raportoinnissa kuten koko tutkimusprosessissa fenomenologisessa tutkimuksessa on hyvä pitää mielessä tutkimuksen tuottaman tiedon luonne. Syy- ja seuraussuhteiden esittämisen sijaan ilmiöiden kuvailu ja ilmiöiden oman luonteen kunnioittaminen ovat fenomenologialle luonteenomaisia. (Perttula 2014, van Manen 2017.) Raportilta odotetaan selkeyttä ja johdonmukaisuutta valitun metodin ja filosofisten taustaodotusten suhteen, mutta myös käytettyjen kielellisten ilmaisujen suhteen. Kieltä pidetään sekä tutkimuskohdetta ilmentävänä että konstruoivana (van Manen 2017). Jos tavoitteena on tuoda esiin tiedonantajien kokemuksia, tämän pitää näkyä raportin kirjoitustavassa niin, että tekstissä käy ilmi, kenen kokemusta on tarkoitus kuvata. Joskus tämä ei ole selkeätä, jos kuvauksessa käytetään passiivimuotoa. Tuloksia selkiyttää ja tekstiä elävöittää omalta osaltaan, mikäli tiedonantajien autenttisia ilmauksia esitetään sopivissa kohdissa tulososassa lainauksina. (Sandelowski 2010.) Tutkijan on pidettävä mielessä tutkimusetiikka myös tässä tutkimuksen vaiheessa, jottei tiedonantajaa henkilönä voida tunnistaa. Erityisesti tarkkuutta vaatii arkaluontoinen tai harvinainen tutkimusaihe ja mikäli tiedonantajien määrä on pieni tai tieto on kerätty esimerkiksi yhdestä organisaatiosta.

Tutkimusta ja siitä kirjoitettua raporttia voidaan pitää onnistuneena, jos se auttaa näkemään ilmiön aikaisempaa selvemmin, jäsenytyneemmin ja monipuolisemmin ja ymmärrys siitä lisääntyy (Sandelowski 2010). Fenomenologisia lähestymistapoja käyttävien tutkijoiden lähtökohdat ohjaavat tulosten esittämistä. Van Manen (2017) pitää tärkeänä tulosten luovaa prosessimaista kuvausta, jossa ei odoteta erillisiä johtopäätöksiä, sillä kokonaisuus on lopputulos, jossa kuvataan kokemuksen merkityksiä. Fenomenologisessa tutkimuksessa esitetyt esimerkit eroavat muis-

ta laadullisessa tutkimuksessa käytetyistä esimerkeistä kuten selittävästä tai havainnollistavasta esimerkistä siinä, että fenomenologisen esimerkin tarkoitus on tehdä yksittäisestä koetusta ilmiöstä tunnettua ja ymmärrettävää. Toisaalta, kun tutkimuksessa tehdään tuloksista päätelmiä ja useimmiten raportoidaan niitä, myös fenomenologisessa tutkimusraportissa verrataan tuloksia aiempaan tutkimustietoon ja tarkastellaan saatuja tuloksia laajemmassa kontekstissa. Tällöin on kyse tulosten siirrettävyydestä tai yleisemmän perspektiivin ottamisesta, mikä tarkoittaa, että katsotaan yksittäistä asiaa ikään kuin kauempaa kadottamatta yksilöllistä kontekstia. (Sandelowski 2010, van Manen 2017.) Fenomenologista tutkimusta esitettäessä tulee myös pohtia tuotetun tiedon käyttökelpoisuutta ja hyötyä esimerkiksi hoitamisen käytännössä (Witt de & Ploeg 2006).

Lopuksi

Fenomenologisella tutkimuksella saadaan kokemuksellista tietoa tutkimukseen osallistujan omasta näkökulmasta käsin. Fenomenologinen metodi on siksi tarpeellinen menetelmä hoitotieteen alalla. Sen avulla tavoitetaan ainutlaatuista tietoa, joihin muut menetelmät eivät yllä. Metodien käyttäjän on hyvä ymmärtää, millaista tietoa fenomenologisen menetelmän avulla on mahdollista saada ja millaista ei.

LÄHTEET

- Adams C. & van Manen M. (2017) Teaching phenomenological research and writing. *Qualitative Health Research* **27**(6), 780–791.
- Bevan M.T. (2014) A method of phenomenological interviewing. *Qualitative Health Research*, **24** (1), 136–144.
- Bulpitt H. & Martin P.J. (2010) Who am I and what am I doing? Becoming a qualitative research interviewer. *Nurse Researcher* **17**(3), 7–16.
- Colaizzi P.F. (1978) Psychological research as phenomenologist views it. Teoksessa R.S. Valle & M. King (toim.). *Existential-phenomenological alternatives for psychology*. New York: Oxford University Press, 48–71.
- Davidson A.S. (2013) Phenomenological Approaches in Psychology and Health Sciences. *Qualitative Research in Psychology*, **10**(3), 318–339.
- Dowling M. (2007) From Husserl to van Manen. A review of different phenomenological approaches. *International Journal of Nursing Studies* **44**(1), 131–142.
- Ellis P. (2016) *Understanding research for Nursing Students* 3. painos. Sage Publications, London.
- Elo S., Kääriäinen M., Kanste O., Pölkki T., Utriainen K. & Kyngäs, H. (2014) Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness. *SAGE Open*. January 2014.

Fenomenologisen metodin käyttö on vaativaa, koska sen käyttäjän on perehdyttävä taustalla oleviin tieteenfilosofisiin traditioihin ja siihen, mihin perinteeseen kukin käytetty menetelmä nojaa. Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävä määräävät sopivan menetelmällisen suuntauksen, esimerkiksi onko kyseessä kuvaileva vai tulkinnallinen lähestymistapa vai näiden tietoinen yhdistäminen.

Fenomenologisessa tutkimuksessa jokainen tutkija soveltaa menetelmää omaan tutkimusaiheeseensa sopivalla tavalla, koska yksinkertaista teknistä etenemishojeistoa fenomenologiasta ei ole vaan ainoastaan suunta- viivat. Siksi keskeistä on metodin sovellus kunkin tutkimuksen tavoitteen mukaan ja tutkijan ajattelun avulla syntyvät ratkaisut ja menettelytavat. Tästä syystä on tärkeää, että tutkimuksen kulku raportoidaan mahdollisimman huolellisesti, selkeästi ja tarkasti.

Hoitotieteellisessä tutkimuksessa tarvitaan monenlaisia tutkimusmenetelmiä ja fenomenologinen tutkimus, sen soveltaminen ja kehittäminen voi olla yksi mahdollisuus tuottaa lisää monimuotoista tietoa ihmisen terveyden ja hyvän voinnin tukemiseen.

VASTUUALUEET

Artikkelin suunnittelu: AV, PÅ-K, käsikirjoituksen kirjoittaminen: AV, PÅ-K, käsikirjoituksen kommentointi: AV, PÅ-K

- Eriksson K, Isola A, Kyngäs H, Leino-Kilpi H, Lindström U, Paavilainen E, Pietilä A-M, Salanterä S, Vehviläinen-Julkunen K & Åstedt-Kurki P (2016) *Hoitotiede*. Sanoma Pro Oy, Helsinki.
- Flinck A. (2006) *Parisubdeveäkivalta miehen ja naisen kokemana. Rikottu lemmenmarja*. Acta Universitatis Tamperensis 1169. Tampere.
- Flinck A. & Åstedt-Kurki P. (2009) Analyysimenetelmän problematiikkaa fenomenologisessa tutkimuksessa. *Hoitotiede* **21**(1), 67–77.
- Flood A. (2010) Understanding phenomenology. *Nurse Researcher* **17**(2), 7–15.
- Fochtman D. (2008) Phenomenology in pediatric cancer nursing research. *Journal of Pediatric Oncology Nursing* **25**(4), 185–192.
- Gadamer H.G. (2005) *Hermeneutiikka - ymmärtämisen tieteissä ja filosofiassa*. (Suom. Nikander D. Vastapaino, Tampere.
- Giorgi A. (2000) Concerning the application of phenomenology to caring research, *Scandinavian Journal of Caring Sciences* **14**(1), 11–15.
- Giorgi A., Giorgi B. & Morley J. (2017) The descriptive phenomenological psychological method. Teoksessa C. Willig & W. Rogers (toim.). *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*. Thousand Oaks: Sage Publications, 176–192.
- Hamil C. & Sinclair H. (2010) Bracketing - practical considerations in Husserlian phenomenological research. *Nurse Researcher* **17**(2), 16–24.
- Heidegger M. (1962) *Being and Time*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Heinonen K. (2013) *Monikkoperheen elämismaailma varuillaan olosta vanhemmuuden vabvistumiseen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences 163.
- Heinonen K. (2015) Methodological and hermeneutic reduction - A study of Finnish multiple-birth families. *Nurse Researcher* **22**(6), 28–34.
- Hsieh H-F. & Shannon S.E. (2005) Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research* **15**(9), 1277–1288.
- Husserl E. & Cairns D. (1960) *Cartesian meditations: An introduction to phenomenology*. M. Nijhoff. The Hague.
- Hyypä H., Kiviniemi L., Kukkola J., Latomaa T. & Sandelin, P. (2015) Kokemuksen tutkimuksen ulottuvuudet. *ePooki: Oulun seudun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut*. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201503252008>
- Jouhki M-R. (2017) *Yhdessä oleminen, toimiminen ja yhteyden tunteminen*. Perheen kokemus lapsen syntymisestä kotona. Acta Universitatis Tamperensis 2270. Tampere.
- Kalaldehy M.A., Shosha G.A. Saiah N. & Salameh O. (2018) Dimensions of phenomenology in exploring patient's suffering in long-life illnesses: Qualitative evidence synthesis. *Journal of Patient Experience* **5**(1), 43–49.
- Kiviniemi L. (2008) *Psykiatrisessa hoidossa olleen nuoren aikuisen kokemuksia elämästään ja elämästä eteenpäin vievistä asioista*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 150. Kopijyvä, Kuopio.
- Kleiman S. (2004) Phenomenology: to wonder and search for meanings. *Nurse Researcher* **11**(4), 7–19.
- Kylmä J. & Juvakka T. (2012) *Laadullinen terveystutkimus*. 2. painos. Edita, Helsinki.
- Kyngäs H., Mikkonen K. & Kääriäinen M. (2020) *The application of content analysis in nursing science research*. Springer Nature Switzerland, Sveitsi.
- Laine T. (2018) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–50.
- Lampi H. (2005) *Miehen sydäninfarktikokemus: Fenomenologinen tutkimus sairastumisesta ja potilaana olemisesta*. Tampereen yliopiston väitöskirja. Diakonia-ammattikorkeakoulu A. Tutkimuksia 12. Helsinki.
- Lehtomaa M. (2011) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.). *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta - ymmärtäminen*. 4. painos. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 163–194.
- Maggs-Rapport, F. (2001) 'Best research practice': in pursuit of methodological rigour. *Journal of Advanced Nursing* **35**(3), 373–383.
- Manen van M. (2014) *Phenomenology of Practice. Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*. Left Coast Press, USA.
- Manen van M. (2017) Phenomenology in its original sense. *Qualitative Health Research* **27**(6), 810–825.
- Manen van M & Adams C.A. (2010) Phenomenology. Teoksessa P. Peterson, E. Baker, B. McGaw (toim.). *International Encyclopedia of Education* 6, Elsevier, Oxford, 449–455.
- Marton, F. (1981) Phenomenography—describing conceptions of the world around us. *Instructional Science* **10**(2), 177–200.
- Matua G.A. (2015) Choosing phenomenology as a guiding philosophy for nursing research. *Nurse Researcher* **22**(4), 30–34.
- McConnell-Henry T., Chapman Y. & Francis K. (2009) Husserl and Heidegger: Exploring the disparity. *International Journal of Nursing Practice* **15**, 7–15.
- Neubauer B.E., Witkop C.T. & Varpio L. (2019) How phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspectives on Medical Education*, **8**, 90–97.
- Nikkola R. (2013) *Polven nivelrikon sairastaminen iäkkään potilaan ja läbeisen kokemana* Acta Universitatis Tamperensis 1811. Tampere.
- Norlyk A. & Harder I. (2010) What makes a phenomenological study phenomenological? An analysis of peer-reviewed empirical nursing studies. *Qualitative Health Research* **20**(3), 420–431.
- Paavilainen R. (2003) *Turvallisuutta ja varmuutta lapsen odotukseen. Äitien ja isien kokemuksia raskaudesta ja äitiysbuollosta*. Acta Universitatis Tamperensis 906. Tampere.
- Paley J. (2014) Heidegger, lived experience and method. *Journal of Advanced Nursing* **70**(7), 1520–1531
- Peltomäki P. (2014) *Kotona asuvan ikäihmisen perheen hyvä vointi. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus*. Acta Universitatis Tamperensis 1957. Tampere.

- Perttula J. (2006) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.). *Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen*. Helsinki: Dialogia Oy, 115–162.
- Perttula J. (2012) Mikä tekee kokemuksen tutkimisesta fenomenologista? Fenomenologisen ajattelun kehityspolkuja. Teoksessa L. Kiviniemi, K. Koivisto, T. Latomaa, M. Merilehto, P. Sandelin & T. Suorsa (toim.). *Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija*. Kuopio: Lapin yliopistokustannus, 319–336.
- Perttula J. (2014) Fenomenologia aikuisen kehityksessä. Teoksessa K. Koivisto, J. Kukkola, T. Latomaa & P. Sandelin (toim.). *Kokemuksen tutkimus IV. Annan kokemukselle mahdollisuuden*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 73–90.
- Polit D.F. & Beck C.T. (2012) *Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice*. 9. painos. Lippincott, Williams & Wilkins, Philadelphia.
- Rappoport F. & Wainwright P. (2006) Phenomenology as a paradigm of movement. *Nursing Inquiry* **13**(3), 228–236.
- Rodriguez A. & Smith J. (2018) Phenomenology as a healthcare research method. *Evidence-Based Nursing* **21** (4), 96–98.
- Salmon J. (2012) The use of phenomenology in nursing research. *Nurse Researcher* **19**(3), 4–5.
- Sandelowski M. (2010) What's in a name? Qualitative description revisited. *Research in Nursing & Health* **33**(1), 77–84.
- Thorne S. (2000) Data analysis in qualitative research. *Evidence Based Nursing* **3**, 68–70.
- Tuffour I. (2017) A Critical Overview of Interpretative Phenomenological Analysis: A Contemporary Qualitative Research Approach. *Journal of Healthcare Communications* **2**(4), 52.
- Tuomi J. & Sarajarvi A. (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.
- Tökkäri V. (2018) Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I.A. Virtanen (toim.). *Kokemuksen tutkimus VI, Kokemuksen käsite ja käyttö*. Rovaniemi: Lapland University Press, 64–81.
- Vuori A. (2012) *Vähävaraisten lapsiperheiden hyvä vointi ja sen tukeminen*. Acta Universitatis Tampereensis 1784. Tampere.
- Whitehead L. (2004) Enhancing the quality of hermeneutic research: decision trail. *Journal of Advanced Nursing* **45**(5), 512–518.
- Willis D.G., Sullivan-Bolyai S., Knafel K. & Cohen M.Z. (2016) Distinguishing Features and Similarities Between Descriptive Phenomenological and Qualitative Description Research. *Western Journal of Nursing Research* **38**(9), 1185–1204.
- Wilson A. (2015) A guide to phenomenological research. *Nursing Standard*. **29**(34), 38–43.
- Wimpenny P. & Gass J. (2000) Interviewing in phenomenology and grounded theory: is there a difference? *Journal of Advanced Nursing* **31**(6), 1485–1492.
- Witt de L. & Ploeg J. (2006) Critical appraisal of rigour in interpretive phenomenological nursing research. *Journal of Advanced Nursing* **55**(2), 215–229.
- Zahavi D. & Martiny K.M. (2019) Phenomenology in nursing studies: New perspectives. *International Journal of Nursing Studies* **93**, 155–162.
- Åstedt-Kurki P. 1992. *Terveys, hyvä vointi ja hoitotyö kuntalaisten ja sairaanhoitajien kokemana*. Acta Universitatis Tampereensis, ser A vol 349. Tampere.

Anne Vuori, TtT, Hoitotyön opettaja, anne.052017@gmail.com

Päivi Åstedt-Kurki, THT, Professori (emerita), Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Hoitotiede, PL 100, 33014 Tampereen yliopisto, paivi.astedt-kurki@tuni.fi